

Lugu sellest, kuidas digiretseptid ja terviseandmed patsientidega Euroopas kaasas käivad

Kui 20 aastat tagasi pidid inimesed reisile minnes muuhulgas mõtlema, kas *roaming* on aktiveeritud, et välismaal helistada või internetti kasutada saaks, siis tänapäeval võtame välisriigis oma telefoni kasutamist loomulikuna. Sama loomulik saab tulevikus olema välisriigis terviseandmete kasutamine. Euroopa Liidu liikmesriigid liiguvad aina enam selle poole, et kaasa ei pea võtma ei paberretsepte ega eeltäidetud tervisedeklaratsioone.

Tõnis Jaagus

Tervise ja Heaolu Infosüsteemide Keskus (TEHIK), tervise talituse juhataja

Piiriülene digiretsept

Piiriülene digiretsepti ja patsiendi terviseandmete kokkuvõtte teenuse andmevahetus toimub üle turvalise andmevahetusplatvormi, mida arendab ja haldab Euroopa Komisjon. Teenusega liitumiseks peab riikidel olema digitaalne valmisolek ja kohalikud süsteemid tuleb selle platvormiga liidestada. Projekt sai alguse juba 2017. aastal, nüüd on see kasvanud teenuseks, mis on pidevas täiendamises ja riike liisandub pidevalt juurde. Eestis vastutab teenuse toimimise eest TEHIK.

2019. aasta jaanuaris käivitati Eestis piiriülene digiretsepti teenus Soomega eHealth Digital Services Infrastructure (eHDSI ehk E-tervise digiteenuste taristu) platvormil. Soomlased said tulla Eestisse ja siin nende enda koduriigis välja kirjutatud digiretsepti alusel ravimeid osta. Samal platvormil toimib nüüd ka terviseandmete kokkuvõtte teenus, mille eesmärk on pakkuda välisriigi tervishoiutöötajale patsiendi kohta käivat olulist terviseteadet ning kuvada need andmed tervishoiutöötajale kohalikus keeles.

Piiriülene digiretsepti teenus leidis peale käivitumist suurt kasutust ja apteekidest kogutud tagasiside põhjal läks neil kenasti – oste oli palju. Mõnes apteegis oli lausa järjekord, aga järjekord mitte seetõttu,

Tõnis Jaagus

et seal oli palju inimesi, vaid reeglid andmete vahetamiseks on riikides erinevad.

Näiteks oli olukordi, kus apteeker sai infosüsteemist teate, et selle inimese andmete päringut pole lubatud teha. Selle taga oli olukord, et riigiti on andmete avaldamine erinevalt korraldatud. Kui Eesti kodanike andmed on riigi e-teenusest vaikinisi avatud ja igapäev saab neid soovi korral hoopis sulgeda, siis Soomes on see hetkel vastupidi ja inimesed peavad andmed avatuks lubama. Soomlaste puhul toimub see Kela hallatava Omakanta portaali vahendusel, mis on meie patsiendiportaali sarnane keskkond.

Nii pididki Soome kodanikud, kes Eesti apteegist soovisid digiretsepti alusel ravimeid osta, juba järjekorras telefoni kaudu Kelas vajaliku märkme tegema. Üldjuhul sai siis ka ost sooritatud, kuid mitte alati.

Piiriülene andmevahetus loob tingimused, kus oluline terviseinfo liigub inimesega piire ületades kaasa. Järjest enam liitub selle teenusega teisi Euroopa riike ja tulevikus on täiesti normaalne, et inimesed saavad retseptiravimid ka reisil olles välja osta. Riigiti on ravimite vahendamise reeglid erinevad ja teenuse loomise juures on nende erisustega arvestatud, kuid nii paljude erisuste puhul võib ikka esineda olukordi, kus nii väljamüük kui ka ostmine pole alati sujuv. Näiteks Eestis väljastatakse pigem toimeainepõhiseid retsepte, aga on riike, kus retseptile on kirjutatud konkreetne ravimi ja tootja nimi. Kui nüüd selgub, et selle tootja ja seda konkreetset ravimit apteegis ei ole, siis ei pruugi väljamüük olla võimalik.

Oluline erinevus on veel see, et Eesti inimesed peavad arvestama asjaoluga, et piiriülese digiretsepti alusel ostetud ravimile ei kohaldu müügil Eesti Haigekassa soodustus. Kui patsient ostab sama ravimi välja Eestist, siis ostuarve peal on soodustus kohe näha, kuid välisriigis peab patsient tasuma ravimi täishinna ja hiljem Tervisekassast soodustuse taotlema. Lisaks tuleb arvestada erisusega, et piiriüleselt ei müüda ka näiteks narkootilisi ja psühhotroopseid ravimeid, samamoodi ka kohapeal valmistatavaid mikstuure.

Vaatamata asjaolule, et ravimi toimeained ja nimetused võivad riigiti olla üsna sarnased, on apteekritel võimalik retsepti näha oma kohalikus keeles. Näiteks Soomes väljastatud retsepti puhul on kogu retsepti sisu tõlgitud eesti keelde. Andmed on piiriüleselt võimalikult struktureeritud, mistõttu on võimalik neid automaatselt tõlkida. Vajadusel saab kontrollida tõlgitud andmete korrektsust patsiendi koduriigi keeles originaalretseptilt, mida on võimalik eraldi avada.

Piiriülese digiretsepti ja terviseandmete kokkuvõtte teenus on eelkõige vajalik just ootamatuteks juhtudeks. Kui tegemist on plaanilise raviga, siis on mõnevõrra lihtsam – eeltöö on tehtud ja vajalikud paberid täidetud. Krooniliste haiguste puhul on patsient üldjuhul hoolitsenud selle eest, et vajalikud ravimid

kohe kaasas oleks, kuid ootamatusi võib alati tulla – ravim saab otsa, välisriigis peatumine pikeneb jms. Sellistel juhtudel on piiriülene andmevahetusteenus suureks abiks ja lisa turvatundeks.

Digiretsepti teenus säästab patsiendi aega ja perearstilt ei ole vaja küsida Euroopa paberretsepti. Üks kogemuslugu Soomes töötavalt eestlannalt, kelle perearst ja meditsiinisüsteem on Eestis, kinnitas seda. Soomes viibimise ajal tekkis tal ootamatu terviseprobleem, kuid asi sai kiirelt lahenduse: kõne perearstile, kes ravimi välja kirjutas ja koheselt sai ta selle alusel Soome apteegist ravimi välja osta.

Piiriülene terviseandmete kokkuvõte

Kui inimene on reisil teises Euroopa riigis ja satub ootamatult haiglasse või vajab erakorralist meditsiinilist abi, siis on tänu Patient Summary ehk terviseandmete kokkuvõtte teenusele võimalik kohalikul arstil abi vajava patsiendi aegkriitilised andmed teenuse kaudu koduriigist küsida. Näiteks ravimid, kroonilised ja muud põetud haigused, kirurgilised protseduurid, mis on teostatud, allergiad jms.

Kui Eestist pärit patsiendil tekib vajadus saada välisriigis arstiabi ja see riik on samuti loonud oma arstidele sellise võimaluse, tekib välisriigi arstil võimalus infosüsteemist tema riigi keelde tõlgitud haigusloo kokkuvõtet saada.

Eesti inimeste terviseandmed on tervise infosüsteemis, nende andmete pealt pannaksegi kokku terviseandmete kokkuvõte ja edastatakse Euroopa Komisjoni andmevahetusplatvormi kaudu sellesse riiki, kus patsient parasjagu viibib ja arstiabi vajab.

See teenus annab arstidele kiiremate raviotsuse tegemiseks vajaliku info, kuid siin tuleb arvestada, et patsiendile ravi määramisel ei tohi lähtuda vaid terviseandmete kokkuvõttest ning sealset informatsiooni tuleks käsitleda toetava infona.

Teenusega liituvate riikide nimekiri pidevalt täieneb, mis tähendab, et riike, kelle patsientide terviseandmed temaga kaasa liiguvad ja riike, kes on võimelised teiste riikide patsientide terviseandmeid vastu võtma, saab ajapikku olema päris palju. Kui teenu-

sega liituvad ka meie naaberriigid, nt Soome, Läti ja Rootsi, siis võib hinnata, et teenuse kasutus tõuseb märkimisväärselt.

Eesmärk on, et aastaks 2025 on nii piiriülese digiretsepti kui ka terviseandmete kokkuvõtte teenus rakendatud 25 Euroopa Liidu riigis. See on projekti esialgne ajaline plaan, kuid peab arvestama, et see ei sõltu ainult Eestist. Veel on ebaselge, kas piiriülese andmevahetuses osalevad riigid suudavad andmeid vahetada tähtjaks, nagu algselt sooviti. Eesti on aga valmis koostööks kõikide riikide partneritega, et andmevahetust Eestiga testida ja juurutada. Üldine eesmärk on realiseerida kogu Euroopat kattev teenus.

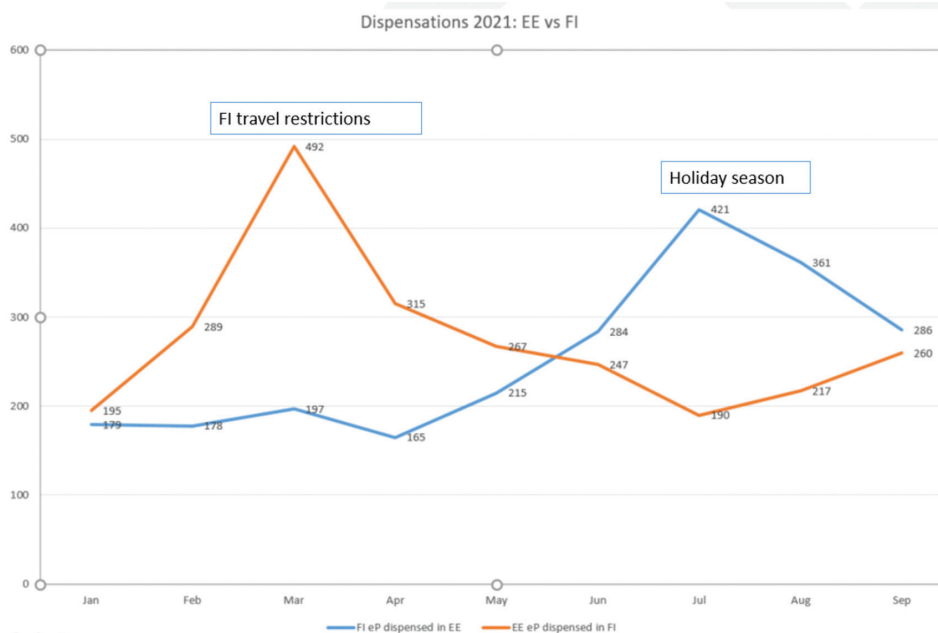
Mis riikidega praegu andmevahetus toimib?

Hetkel on piiriülese digiretsepti teenus käivitatud Soome, Horvaatia, Poola ja Portugaliga. Nimekiri täieneb ajas vastavalt liituvatele riikidele – varsti on loodetavasti retseptirändlus olemas ka Hispaania ja ning 2022. aasta jooksul on oodata teenuse käivitamist veel Küprosel, Tšehhis, Kreekas, Ungaris, Iirimaa, Leedus ja Rootsis. Aastatel 2023–2024 käivitavad esialgsete plaanide kohaselt teenuse ka

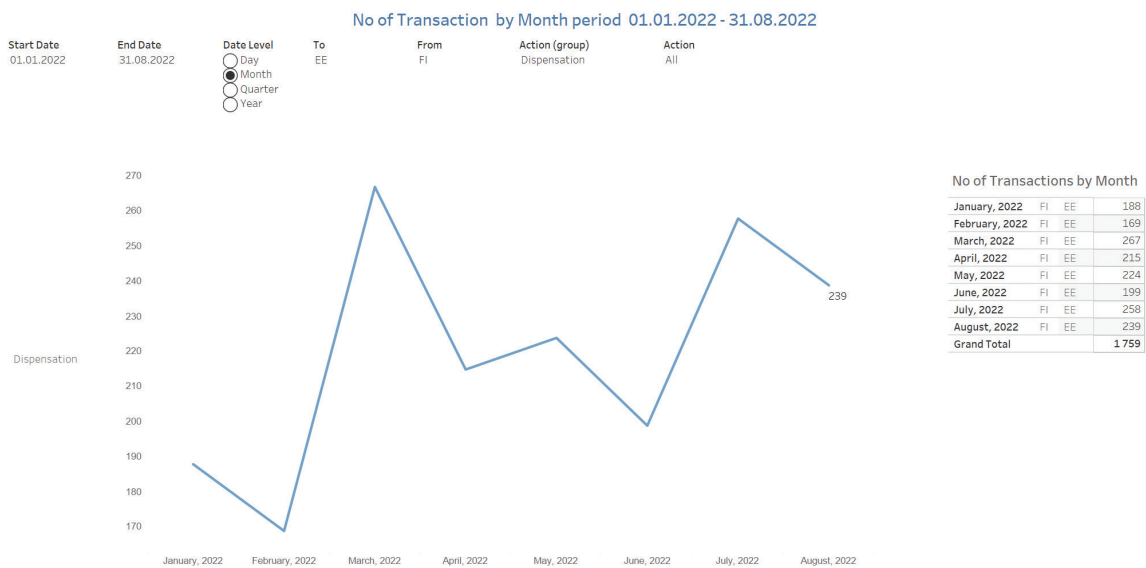
Bulgaaria, Itaalia, Läti ja Sloveenia. Lisaks on valmisoleku tagamisega alustamas veel ka Rumeenia, Taani, Norra ja Island.

Eestis on alates teenuse käivitamisest (jaanuar 2019) kuni 2022. aasta augusti lõpuni välismaalastele digiretsepti alusel ravimeid välja müüdud **18 003 korda**. Statistikast on näha, et piiriülese digiretsepti teenust on enim kasutatud viies Pärnu apteegis, kolmes Tallinna ja kahes Tartu apteegis. Lisaks selle, et tegemist on suurlinnadega, on need ka meelispaigad suvitavatele turistidele. Vaatamata sellele, et need apteegid on n-ö tipus, ei ole selle teenuse kasutajad ainult Tallinnat ja Pärnut külastavad turistid. Teenust on kasutatud üle riigi ja seda nii Eestis kui ka Soomes. „Nööpnõelad“ on kaardil Lapimaast kuni Helsingini, Mustveest Mõisakülani.

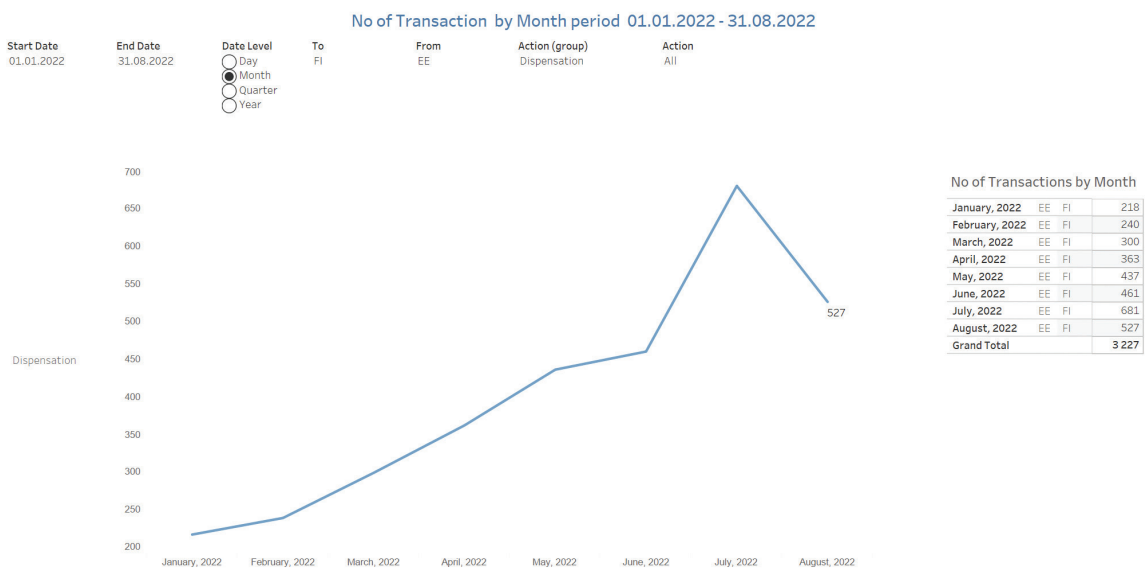
Piiriülese digiretsepti kasutus on riikide vahel erinev. Oranži joonega on joonisel tähistatud Eesti inimeste poolt tehtud ostud Soomes, osa nendest väljamüüdudest jäid just COVID-19 kriisi aega, kus liikumine riikide vahel vähenes ja inimesed jäid paiksemaks. Sinise joonega on tähistatud need ostud, mis on tehtud Eestis soomlaste poolt, aktiivsematel puhkuseperioodidel. Soomes on eestlaste poolt välja ostetud ravimite hulgas toimeaine põhiselt esikolmikus pregabaliin, sildenafiil ja etorikoksiib.

2021. aasta piiriülese digiretsepti alusel ravimine väljastamine Eestis ja Soomes

Väljamüügid Soomes Eesti retseptidele

Väljamüügid Eestis Soome retseptidele

Teenus töötab ka Horvaatia ja Portugaliga, kuid hetkel veel nende riikidega Eestil andmevahetust olulises mahus ei ole. Näiteks, kui käivitus teenus Portugaliga, oli sealt poolt valmis piiriüleseks andmevahetuseks 3000st apteegist vaid 20 ja ülejäänud hakkavad aja pikku lisanduma.

Eesti poolt on tagatud meie kodanikele nii digiretseptide kui ka patsiendi terviseandmete kokkuvõtte edastamine teistesse, teenusega liitunud riikidesse. Samuti on võimalik Eesti apteekritel pärida ja välja müüa teiste riikide kodanike digiretsepte ning ter-

vishoiutöötajatel pärida teiste riikide kodanike terviseandmete kokkuvõtteid.

Kõige värskem infot – millised riigid on teenusega liitunud ja liitumas ning mis on piiriülese andmevahetuse teenuses olulist, saab lugeda TEHIKu kodulehelt <https://www.tehik.ee/piiriulene-andmevahetus>

Kõikide piiriülese teenuse kasutamise seotud küsimustele aitab vastused leida TEHIKu kasutajatugi (abi@tehik.ee).